

Novi Mondo

Leto I - Štev. 9

ČEDAD, 1. 15. maja 1974

NAROČINA: Letna 2000 lir. Za inozemstvo: 3000 lir. Odgovorni urednik: Izidor Predan
Uredništvo in Uprava: Čedad - via IX Agosto, 8 - T. 71.386 Tisk. R. Liberale - Čedad
Autorizz. Tribun. di Trieste n. 450. Poštni tekoči račun za Italijo

Sped. in abb. post. II gr./70 Poštnina plačana v gotovini

Posamezna številka 100 lir Izhaja vsakih 15 dni

Izdaja ZTT

Založništvo tržaškega tiska, Trst 11-5374

CASELLA POSTALE CIVIDALE N. 92

Za SFRJ Tekoči račun pri
Narodni banki v Ljubljani
50101-603-45361 «ADIT» DZS,
Ljubljana, Gradišče 10/11
nad. telefon 22-207.
POŠTNI PREDAL ČEDAD ŠTEV. 92

Perchè di una scelta

Ogni analisi, per quanto rapida ed empirica, della situazione culturale della Slavia italiana, rivela l'esistenza di modi di comunicazione e di espressione verbale differenti. In questa sede questi modi possono essere solo elencati, senza il pur necessario approfondimento.

Il modo nativo, originale, di espressione è dato dal dialetto sloveno, che tutti gli abitanti capiscono e parlano, salvo qualche gruppo di bambini della primissima età. Il secondo modo è dato dalla lingua italiana, abbastanza bene usata dalle giovani generazioni per effetto della istruzione scolastica, ma che rimane, fra le persone meno istruite (i bambini e gli adulti), una «parlata» italiana lessicalmente limitata e strutturata entro lo schema dialettale sloveno. La lingua italiana, d'altra parte, è di buon uso fra le persone più colte che ne fanno uno strumento culturale primario, anche nell'affermazione dei propri diritti in quanto componenti del gruppo linguistico sloveno.

Vi è oggi un buon gruppo di persone che dal dialetto sloveno sono risaliti alla conoscenza della lingua letteraria slovena; anche questo per effetto dell'istruzione scolastica, conseguita fuori della nostra provincia, o come personale conquista culturale.

Da questa analisi elementare nascono le scelte di un giornale che si propone di coprire le molteplici esigenze di informazione e di circolazione delle idee nella Slavia italiana. Ogni componente della nostra Comunità deve trovare nella stampa locale parte di se stesso non solo, ma trovare, a lui rivolta, una proposta di crescita, politica e culturale, entro l'uno, l'altro o il terzo modo di espressione e comunicazione verbale. Tutto questo, tra l'altro, è nella tradizione secondare presso gli sloveni della provincia di Udine.

Oggi chiunque, padrone di validi strumenti, pratici o teorici, di discussione ed affermazione delle idee, si dimostrerebbe sciocco ove decidesse di rinunciare ad uno qualsiasi di essi: ciò significherebbe creare ostacoli alla circolazione delle idee, dividere e non unire le persone, sui problemi stessi che sono relativi alla funzione ed al destino della Comunità slovena del Friuli.

Di fronte all'accusa che viene dai gruppi para-fascisti alla nostra stampa, di essere costretta all'uso della lingua italiana, noi non possiamo che affermare la nostra scelta, che è conforme alla tra-

dizione e nello stesso tempo alle esigenze dell'attuale momento della nostra Comunità; e perciò non solo al fine pure importante di sviluppare le relazioni politiche nei contesti di tutta la Regione.

Scrive Theodor Veiter nella rivista «Most»: «... Pericoli i gruppi linguistici che sono in posizione minoritaria, per difendersi devono combattere anche con i mezzi della maggioranza. Tra questi mezzi è da annoverare la lingua statale ossia quella del popolo di maggioranza...».

Molti giovani si sono scoperti una identità slovena proprio attraverso l'istruzione superiore nelle università italiane, e da questa conquista hanno fatto discendere le scie di fondo. Sono proprio questi giovani i più adatti a comprendere i limiti in cui sono stati costretti da un'istruzione di base che non ha tenuto conto di tutte le loro disponibilità, che ha negato, cioè, lo strumento culturale della lingua slovena e quindi la completa conoscenza di se stessi. Con questi vogliamo mantenere vivo il discorso, e ciò spiega le ragioni della nostra scelta.

P.

NASA IZBIRA

Vsaka še tako hitra in empirična analiza kulturnega stanja v Beneški Sloveniji pokaže, da obstajajo tu različne oblike besednega sporočanja in izranja. Tukaj te oblike lahko samo navedemo, ne da bi jih mogli poglobiti, kot bi bilo sicer potrebno.

Domače izvorno izražanje je slovensko narečje, ki ga vši domačini razumejo in govorijo, razen nekaterih najmlajših otrok. Druga oblika izražanja je italijanski knjižni jezik, ki ga mlajši rodomo še kar dobro obvladajo zaradi šolske izobrazbe. Vendar je med manj izobraženimi ljudimi (to so otroci in starejši ljudje) italijanska govorica omejena glede na besedni zaklad in zgrajena po ustroju slovenskega narečja. Bolj izobraženi ljudje suvereno obvladujejo italijanski jezik in ga uporabljajo kot primarno kulturno sredstvo tudi pri zatrjevanju lastnih pravic kot pripadniki slovenske jezikovne skupnosti.

Danes je že pri nas precejšnja skupina ljudi, ki so iz slovenskega narečja prešli in knjižni slovenščini. Tudi slovenski knjižni jezik so pridobili s šolsko izobrazbo, seveda zunaj naše pokrajine.

Danes je že pri nas precejšnja skupina ljudi, ki so iz slovenskega narečja prešli in knjižni slovenščini. Tudi slovenski knjižni jezik so pridobili s šolsko izobrazbo, seveda zunaj naše pokrajine.

Mašera, kakor se vidi iz Trčmuna.

ali pa po zaslugi osebnega kulturnega truda.

Na tej osnovni analizi temeljijo izbiro časopisa, ki hoče ustrezzati mnogoterim zahtevam po informacijah in kroženju idej po Benečiji. Vsak pripadnik naše skupnosti se mora v krajevnem tistu vsaj delno prepoznamo, še več, v njem mora najti tudi osebno spodbudo za politični in kulturni razvoj v eni izmed oblik izražanja in ustnega sporočanja. Vse to pa spada že v večstoletno tradicijo Slovencev v videnki pokrajini.

Kdor bi se danes odpovedal kateremukoli ustreznemu praktičnemu ali teoretičnemu sredstvu za širjenje lastnih idej, bi zagrešil neumnost: to bi zaviralo kroženje idej, ne bi združevalo, ampak ločevalo ljudi prav glede na vprašanja, ki se nanašajo na vlogo in na usodo slovenske skupnosti v Furlaniji.

Na napad parafasičnih skupin proti našemu tisku, češ da je prisiljen k rabi italijanskega jezika, lahko samo potrdimo našo izbiro, ki ustreza tradiciji ter obenem sedanjam potrebam naše skupnosti, pa ne samo sicer važnemu smotru, da razvijamo politične stike v okviru celotne dežele.

Theodor Veiter piše v reviji Most: «...Zato manjšinske jezikovne skupine se branijo tudi s tem, da se bojijo tudi s sredstvi večine. Ena izmed teh je tudi državni jezik, to je jezik, ki ga govorijo večina...».

Mnogi mladi ljudje so odkrili svojo slovensko identiteto prav s pomočjo šolanja na italijanskih univerzah in na tej pridobitvi so zasnivali svoje osnovne izbiro. Prav oni najlaže razumejo, v kakšne meje jih je utesnila osnovna izobrazba, ki ni upoštevala vseh njihovih zmožnosti, ki jim je namreč odrekla slovenščino kot kulturno sredstvo in s tem popolnejše poznavanje sebe. S temi hočemo nadaljevati svoj pogovor in s tem utemeljujemo svojo izbiro.

DON PASQUALE GUJON

BENEĆIJA

Le genti delle Valli

a puntate dal prossimo numero

PRESENTAZIONE

Ho davanti a me il fascicolo di 78 cartelle dattiloscritte, inserite in una cartellina rosa che porta autore e titolo: don Pasquale Gujon - Le Genti delle Valli.

Le Valli sono le nostre, quelle del Natisone, dominate dal Matajur, il «Padre delle Valli» che tende — dice Gujon — «alla primordiale quiete per diventare un mutuo testimonio della storia». Gujon è parroco da decenni a Montemaggiore - Matajur, ai piedi del Gigante. Lo conosciamo da sempre: pittore ed ora scrittore: uno sloveno, un «Benečan», dal viso aperto e cordiale, abbronzato estate ed inverno dall'aria della montagna.

Arguzia? Ecco come conclude la parola del buon samaritano: «...Ma nell'osteria ci sono anche il sacerdote ed il levita che tranquillamente se ne stanno mangian-

do e bevendo. Quando vedono entrare il samaritano ... insorgono entrambi contro il disgraziato e lo apostrofano: "Come mai tu che sei un giudeo, nostro corregionario, hai osato farti salvare da questo sinistro traditore!" - Il samaritano, infatti, militava nelle sinistre, mentre il sacerdote ed il levita erano notoriamente del centro destra... ».

Ironia? «...Se i sacerdoti della forania di S. Pietro fanno una concelebrazione nella Grotta d'Antro, con la lettura del vangelo in sloveno — tutti lo comprendono — ecco che qualche matura pollastrina dell'azione cattolica si mette a mugugnare — forte, che tutti la sentano —, quasi vedesse arrivare dal cuore della montagna, lo spettro dell'antica regina Viada».

E poi: «...La nostra gente... monologa spesso e volentieri con gli animali. Ma, mentre alla mucca, alla pecora ed al gatto si rivolge in sloveno come alle persone adulte, al cane parla in italiano, quasi che anche questo minorenne fosse destinato ad una brillante carriera».

Vi sono capitoli che trattano in particolare la psicologia degli sloveni del Natisone, della lingua e delle reazioni di fronte ai problemi. La trattazione è documentata e di frequente è assolutamente nuova, di taglio moderno, con precisi concetti scientifici, soprattutto di carattere psicologico. Ciò dimostra anche la preparazione culturale dell'autore.

Leggendo il lavoro di Gujon, il lettore si troverà davanti pagine piacevoli e piene e, nondimeno, ricche di informazioni e punti di discussione. E dove vi riscopriremo i nostri difetti, riceveremo infine tutti una garbata ed affettuosa sferzata.

Paolo Petricig

1. MAJ

LETOS SMO V BENEŠKI SLOVENIJI DOSTOJNO PRAZNOVALI I. MAJ. V BRDU IN NA KRASU PRI DREKI JE NASTOPIL VO-KALNO - INSTRUMENTALNI ORKESTER «LOŽE HLEDE» IZ ŠTEVERJANA. V BRDU, V TERSKI DOLINI JE GOVORIL O POMENU I. MAJA PROF. VILJEM ČERNO, NA KRASU PRI DREKI PA BEPPINO KRAJNIK, IZIDOR PREDAN IN POSLANEC FRANCO CASTIGLIO.

VEC BOMO NAPISALI V PRIHODNJI ŠTEVILKI «NO-VEGA MATAJURJA».

SCRUTTO

Agli incontri culturali: Conferenza della prof. Pogorelec

Si è concluso il 19 aprile il ciclo degli «Incontri» dedicati ai problemi della lingua e della narrativa della Slavia italiana, con una mirabile lezione della Prof. Breda Pogorelec di Lubiana sulla lingua slovena nelle Valli del Natisone. Si è trattato di una sintesi storica e scientifica di elevato livello e nello stesso chiara ed esauriente. La prof. Pogorelec ha posto in relazione le sorti della lingua slovena con la storia della Slavia italiana. Ha esaminato il valore delle recenti scoperte dei ricercatori, quali il Cracina ed il Merku relativamente alle conoscenze della lingua slovena colta nelle varie epoche storiche. Cracina è lo scrittore del «manoscritto di Castelmonte», (Starogorski rokops), di cui ha dato un'analisi in una recente pubblicazione, mentre Merku si è impegnato sui manoscritti degli archivi delle Valli del Natisone. La prof. Pogorelec si è parecchio soffermata su precise considerazioni riguardanti le lingue «sociali» storiche e contemporanee, del dialetto, al «sovra-dialeto» ed alla lingua colta, dimostrandone le funzioni sociali.

Ha sostenuto la validità di una comunicazione naturale, varia, articolata e ricca di livelli. Tutto ciò, in assenza di forme di istruzione nella

FAŠISTIČNI ATENTAT NA SLOVENSKO ŠOLO V TRSTU

V noči od sobote 27. na nedeljo 28. aprila so postavili fašisti bombo v atrij televadnice slovenske šole v Trstu, v ulica Caravaggio, 4.

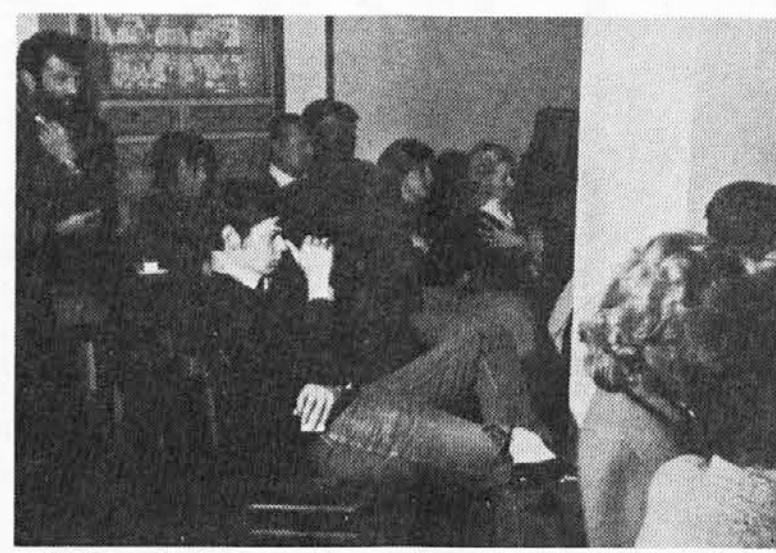
V bombi je bilo 2 kilograma eksploziva. Eksplozija je napravila veliko škodo šolskemu poslupju. K sreči, da ni bilo v šoli ljudi ob tisti uru tako, da ni bilo človeških žrtev.

Ta bombni atentat so napravili fašistični zločinci točno po devetih dneh Almirantevega govora v Trstu, v katerem je pozival fašistični vodja na fizični obračun s Slovenci.

Zlobni atentat so ostro obsodile vse demokratične organizacije, stranke in vsa demokratična javnost. Atentat je obsodila tudi italijanska vlada. Kulturno društvo Beneške Slovenije so sprejele protestno izjavo in zahtevajo razpust neofašistične stranke MSI.

Kulturno društvo «Ivan Trink» iz Čedada je poslalo solidarnostni telegram prizadetim učencem, dijakom in profesorjem.

Ne spoštovanje in stalno preziranje določil republike ustave, posebno kar se tiče pravic Slovencev v Italiji, s strani predpostavljenih oblasti najdejo logične zaključke v fašističnih atentatih. Seveda, ko vidijo fašisti kršenje ustave s strani oblasti, jih to spodbuja in nočejo zaostajati, pač pa iti naprej in zadeti bolj globoko. Če predpostavljeni oblasti prepovedujejo poučevanje slovenščine v Benečiji, se cutijo fašisti dolžni, da mečejo bombe na slovenske šole!

Poslušalci na konferenci prof. Pogoreleceve v Škrutovem.

29. OBLETNICA OSVOBODITVE

Letos so praznovali po vsej Italiji 29. obletnico osvoboditve izpod nacifašističnega jarma. V Špetru, v središču Beneške Slovenije pa smo praznovali komaj 4. obletnico, saj smo šli mimo 25 let, ne da bi praznovali dneva zmage nad nacifašizmom.

Kakor smo pisali v uvodnem članku zadnje številke našega lista, nas je bilo pred štirimi leti samo 13, ko smo nesli venec k spomeniku padlim. Letos moramo povedati, da je bilo praznovanje res svečano, po vsebini in prisotnosti prebivalstva, kljub slabemu vremenu. Prisotni so bili vsi župani naših dolin in sicer iz Dreke, Grmeka, Srednjega, Sv. Lenarta, Špetra, Sovodnjega in Podboneške, poleg vojaških, cerkevnih in drugih civilnih oblasti. Seveda so bili prisotni tudi predstavniki kulturnih društev, antifašističnih organizacij in strank.

Svečanost se je začela v cerkvi Sv. Petra, kjer je bila

maša za padle v vseh vojnah posebno pa za tiste, ki so nam priborili svobodo, kot je rekel špetarski dekan Venuti med svojo pridigo. Od cerkve se e razvilo dolgi sprevod, ki je šel do spomenika padlim, na drugem koncu vasi. Po postaviti vencev, je prvi spregovoril prisotnim Romano Specogna, deželni svetovalec iz naših dolin, ki je na kratko povedal pomen tega praznovanja. Potem je predstavil dva glavna govornika, prof. Giuseppeja Jacolutti-ja iz Čedada, ki je govoril v imenu pokrajinskega odbora ANPI in predsednika videmske pokrajine Vinicia Turella.

Jacolutti je povdaril v svojem govoru enotnost antifašističnega boja, posebno na naših tleh, kjer so se borigli italijanski in slovenski partizani proti skupnemu sovražniku. Ta enotnost in prijateljstvo, prekajeno v težkih bojih, je ustvarilo dobre odnose med sosednima narodoma, zaradi česar je danes med Italijo in Jugoslavijo najbolj odprtja meja na vsetu. Rekel je še, da fašizem je, bil samo premagan 25.4. pred 29. leti, žal pa ne tudi vničan. Zaradi podpore in potuhe nekaterih krogov je začel spet dvigati glavo, napada demokratične ustanove in predstavlja nevarnost za italijansko demokracijo. Na koncu svojega govora je ostro obsodil fašistični atentat na slovensko šolo v Trstu.

Predsednik videmske pokrajine, odvetnik Vinicio Turillo je analiziral zgodovinske vzroke, ki so priveli fašizem na oblast pred petdesetimi leti. Na dolgo je govoril o preganjanju antifašističnih in svobodomislečih ljudi ter o skupnem narodnoosvobodilnem boju.

«Ce danes dviga fašizem spet svojo glavo, je to krivda, da so dale politične stranke po osvoboditvi več važnosti tristemu, kar jih je ločevalo, kot tistem, kar jih je združevalo v skupnem boju in v ciljih za obnovo dežele».

Na koncu je pozval vse, posebno mladino, naj čuva težko pridobljene demokratične svoboščine.

SESTANEK BENEŠKIH KULTURNIH DRUŠTEV Z VODITELJEM P. S. D. I. V VIDMU

Delegacija predstavnikov kulturnih krožkov in drušev emigrantov iz Beneške Slovenije se je marca sestala v Vidmu s pokrajinskim tajnikom PSDI odvetnikom Eniom Nanutom. V delegaciji so bili prof. Viljem Černo, prof. Klavdij Černoja in učitelj Franco Karlič kot predstavniki kulturnih društev, antifašističnih organizacij in strank. Svečanost se je začela v cerkvi Sv. Petra, kjer je bila

Delegacija je prikazala socialdemokratskemu tajniku nerešena gospodarska in kulturna vprašanja, ki ta reje slovensko skupnost v videmski pokrajini in orisa la pobude, ki bi bile nujno potrebne za premostitev teh težav. V tej zvezi so zahtevali strogo izvajanje demokratičnih načel ustave in posebnega deželnega statuta ter pribili, da je nezaslišano, da kdorkoli in iz kakršnega koli razloga preprečuje njihove pobude in aspiracije, kot se je zgodilo v Bardu, kjer so prepovedali pošolski pouk slovenščine in v Nadiški dolini, kjer so prisostne oblasti odrekle uporabo šolskih prostorov.

Odvetnik Nanut je z zanimanjem poslušal zahteve predstavnikov kulturnih krožkov Beneške Slovenije in zagotovil, da se bosta njegova stranka borila za spoštovanje manjinskih pravic.

Folklorna skupina iz Trsta pred sedežem KD «I. Trink» v Čedadu.

A S. Pietro al Natisone: positivo incontro con il PCI e il MF

PER LA RINASCITA DELLA COMUNITÀ DELLA SLAVIA ITALIANA

Nel corso di una tavola rotonda organizzata dalle associazioni culturali e degli emigranti sono intervenuti: Magrini (PCI), Puppini (MF), Lovriha (PCI), e Jus (MF). Solidarietà piena agli sloveni della provincia di Udine: è necessario che il lavoro di base trovi sbocco nelle alleanze politiche a tutti i livelli.

Un incontro molto importante e ricco di spunti interessanti quello del 26 aprile al Belvedere di S. Pietro al Natisone. Per la prima volta in fatti qui vengono messe a confronto, da parte degli stessi protagonisti, esperienze politiche e culturali in certi aspetti simili ed in molti altri diverse a quelle da noi compiute. E' stato un incontro che ha prodotto certo un arricchimento culturale per tutti, per il fatto che gli oratori (Magrini della Comunità Carnica; Puppini, della stessa; Lovriha, della Comunità Carsica e Jus di quella tarcentina) dimostrandosi pienamente impegnati nella realtà propria, non hanno mancato di mostrare una conoscenza precisa e politicamente elaborata della realtà della Slavia italiana.

I consiglieri regionali Magrini e Puppini hanno particolarmente insistito sui problemi economici e sociali, svolgendo una precisa critica alla politica della regione e del governo. Tale critica, ha affermato la signora Puppini, appare giustificata se appena guardiamo a quale livello di spopolamento siamo giunti: se la Carnia ha già un elevato decremento della popolazione, cosa dobbiamo dire della Slavia italiana, i cui comuni detengono in quel campo il triste primato. E' necessario, ha detto, incidere profondamente nelle strutture economiche della Comunità, dando vigore alla cooperazione, all'agricoltura, all'artigianato e tener ben presenti nel medesimo tempo le prerogative che le comunità montane debbono accingersi a rivendicare.

In particolare Magrini ha ricordato l'ormai lungo impegno del PCI per l'affermazione dei diritti degli sloveni della provincia di Udine. Impegno che si è espresso in tutte le istanze del partito fino ai suoi organi centrali. Molti aspetti della storia della Carnia e di quella della Slavia italiana sono simili, ma qui, nelle Valli del Natisone e del Torre, abitata da genti slovene, è necessario che già lo statuto della Comunità montana porti una precisa dichiarazione di questa presenza ed un preciso impegno allo sviluppo originale, corrispondente alla tradizione culturale ed alle forme autonome di vita associata. E' comunque importante che gli sloveni della provincia di Udine sviluppino una

E' seguito un vivace dibattito che si è concluso in conversazioni per gruppi assieme alle personalità intervenute alla tavola rotonda.

ANDREOTTI AGLI ALPINI A UDINE

«UNA DELLE TAPPE POSITIVE DELLA POLITICA ESTERA DELL'ITALIA È STATA IL RITORNO A RAPPORTI APERTI E CORDIALI CON I PAESI CONFINANTI. IN PARTICOLARE I MOTIVI DELLA COLLABORAZIONE E DELL'AMICIZIA CON LA JUGOSLAVIA SONO ASSOLUTAMENTE PREVALENTI SU OGNI RAGIONE DI PACIFICA E LEALE DIVER-

GENZA SU QUALCHE PUNTO, E DOBBIAMO RICONFERMARLO NEL SICURO INTERESSE SIA DEL NOSTRO POPOLO CHE DI QUELLO JUGOSLAVO. IN PIÙ, OCCORRE CHE TUTTI SI CONVINCANO CHE LA SALVAGUARDIA DELLE CARATTERISTICHE DI LINGUA E DI CULTURA DELLE MINORANZE NON INDEBOLISCE MA RAFFORZA LA CONVIVENZA NAZIONALE».

OB 20. LETNICI SMRTI NAŠEGA VELIKEGA PESNIKA IVANA TRINKA IN 60. LETNICI SMRTI NJEGOVEGA PRIJATELJA VRATOSLAVA HOLZA

Nadalujemo z objavo najbolj zanimivih dopisnic in razglednic iz Trinkove zapuščine. Tokrat je na vrsti nekaj razglednic, ki jih je pisatelj Vratoslav Holz napisal Ivanu Trinku. Vratoslav Holz, ki je včasih rabil pseudonim Prostoslav Kretanov, se je rodil 1. Avg. 1844 v Gornjih Verjanah pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah, umrl pa 9.5.1914 v Ljubljani. Veliko je pisal o slikarstvu in slikarjih in sam se je bavil nekaj časa s slikarstvom; objavljal je po raznih revijah pretežno potopisne spise, pesmi, dela avtobiografske vsebine, črtice itd. «Za V. Holza značilni pa so, piše dr. Ivan Grafenauer, osebni spomini na razne književnike in druge znamenite može. Spomini na znamenite može slovenske (Edinost 1892), Spomini na Gregorčiča (Slovan 1907, 1908), A. Aškerca (Slovan 1912, 1913) itd. Teh je ostavil ob smrti celo knjigo «Sto znamenitih može. Spomini na osebno občevanje z njimi». (Slovenski biografski leksikon. 3. zvezek. str. 337. Ljubljana 1928).

V. Holz nas predvsem zanima kot osebni prijatelj Ivana Trinka. Že sami izrazi, kot na primer «Tvoj verni prijatelj», «Tvoj stari», «Živio, predragi Ivane» ki jih beremo na teh razglednicah, niso zgolj konvencionalnega značaja a odkrivajo pravo medsebojno prijateljsko razmerje in obenem tudi spoštovanje starejšega in izkušenega človeka do mlajšega a nadarjenega «profesora». Menda je uplivala na njuno prijateljstvo tudi skupna ljubezen do umetnosti; Trink je odlično risal, predvsem v mlajši moški dobi; žal, večina njegovih karakterističnih perorij je izginila v vihri I. svetovne vojne.

V. Holz ki je bil velik svobodomislec je razodeval prijatelju-duhovniku svoje osebne težave ter gremko razočaranje nad tedanjimi slovenskimi razmerami v kulturi; obiskal je I. Trinka v Vidmu ne samo enkrat, če je tako dobro pozna II. piano, to je II. nadstropje videmskega semenišča, kjer je imel svojo sobo in delal prof. Trink. To II. nadstropje so poznali tudi drugi znameniti može ki so se oglasili pri prof. Trinku ko so šli mimo Vidma. Med temi možmi sta bila tudi A. Aškerca in Simon Rutar kot razberemo iz tega kratkega sporočila:

Videm, 8.IV.1901

Hotela sva Vas danes obiskati, pa so nam rekli, da Vas ni doma. Žal nama je. Bog Vas živi! Srčen pozdrav!

Ašker
S. Rutar

Pred nami so samo priložnostne čestitke, ki jih je Holz pisal Trinku o Veliki noči in zlasti ob priliku njegovega goða (Sv. Ivan Zlatoust, 27.I.) in, kar se zdi čudno, ne za njegov rojstni dan (25. Januarja 1863); osebno si to razlagam s tem, da so nekoč ljudje zelo cenili, izredno spoštovali in praznovali svetnika-

zavetnika, ter zato potisnili nekoliko v ozadje praznovanje rojstnega dneva.

Naj se tudi mi, z objavo teh razglednic, spomnimo V. Holza ob 60-letnici njegove smrti (9.5.1914) ki je nastopila 20 dni potem ko je 27.I.1914 poslednjikrat čestital in se tem za vedno poslovil od svojega prijatelja I. Trinka.

Božo Z.

Dragi prijatelj!

Pošiljam Ti iskrene pozdrave iz stolice lepe moje (ozje) domovine, želim Ti vse dobro za Velikonočne praznike, zlasti zdravje in zadovoljnost s sam seboj in s svetom! - Na cenjen Tvoj dopis odgovorim Ti v kratkem o Tvojem spoznanji glede višjih pastirjih! (?)

Tvoj V. Holz

V Gradci 13/4.1895

(Gruss aus Graz)

19 Postojna 29/I Adelsberg
02

Velečastiti prijatelj!

Prišedši z hribov do pošte, čestitam Ti šele danes za Tvoj god dne 27.t.m. Živio! Imel bi Ti potožiti marsikaj iz lastnega trpljenja in iz narodne naše bede! Prepir, razdor in sovraštvo na vseh koncih in krajih, da se Bogu usmilil! «Ljubljanski Zvon» hira in propada vidno pod pogubno-sno trmo - Aškerčev!

Prej so tisti dekadentje rogovili zdaj pa ta «raz-pop» svojo trmoglavost razprodaja! In naslednikov mu ne bo! Žalostno. Piši mi zopet kmalu kaj!

Tvoj verni

V. Holz

Postojna-Razglednica

29/I.1903

Predragi prijatelj!

Vse dobro za Tvoj minoli god: živio!

Do svidenja-kje?

Tvoj

V. Holz
(Ljubljana - Narodni Dom)

V Ljubljani 16/II.1903

Dragi prijatelj!

Hvala Ti prisrčna na obeh razglednicah! V povračilo prejmi mojo podobo, ki sem jo dal ponatisniti po «Slovanu», kateri me je bil ilustriral za mojo službeno petindvajsetletnico (15/I.1878-1903.). Ne misli da je nečimurnost iz moje strani; to je le ztok zavoda katerega zastopam! «Mundus vult decipi, ergo decipiatur! »Menda v kratkem kaj k Tebi pogledam v II. piano! Dotle mi zdravstuj in bodi čil in vesel, kakor jaz, star sivoglav Odisej (Nečitljivo) Kretanov!

Zivio! Piši kaj zopet! Z Bogom!

V. Holz

(Razglednica s podobo - sliko V. Holza)

26/I.1904. Pola.

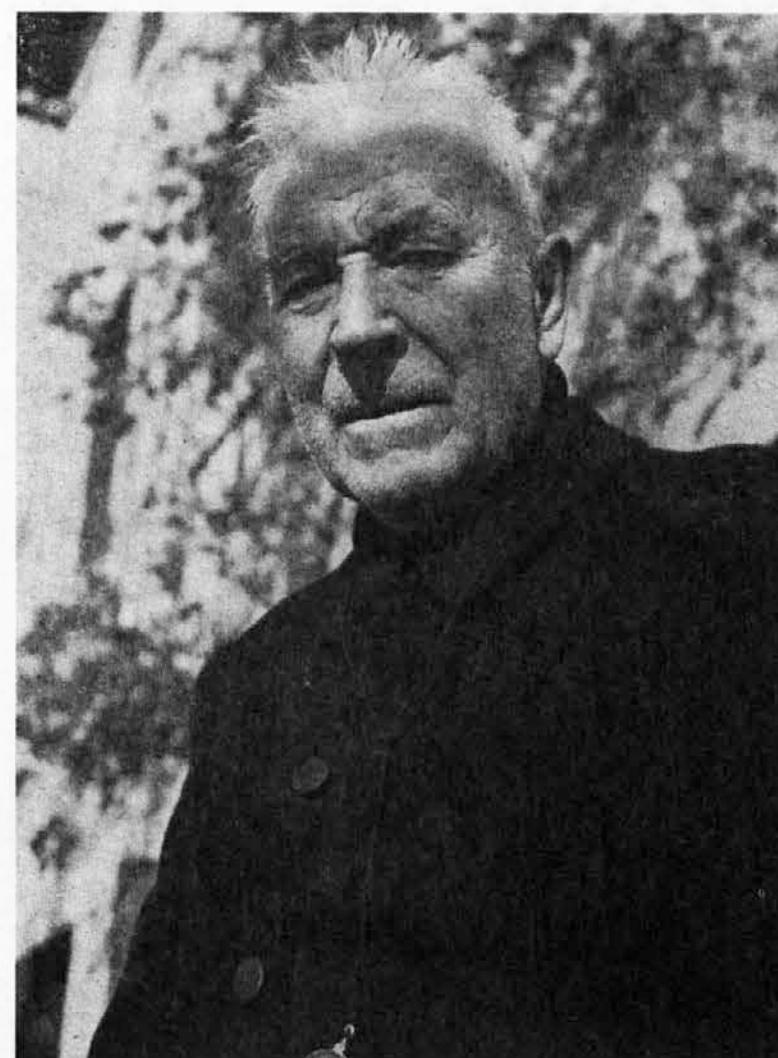
Velečastiti prijatelj!

Za jutranji god Ti želim vse dobro, zlasti zdravje in zadovoljnost ter veselje do dela! Jaz, po krutem udarcu t.j. izgubi (smrti) ljubljene mi sopoge dne 18.8.1903. dvigam iz otočnosti ter pišem roman svojega «umetniškega sammouničenja», ki izhaja v «Slovanu».

Na svidenje - Kdaj? Piši mi kaj! V Ljubljano se ve da! - Pozdravljam Te.

V. Holz

(Razglednica: Arena/Pola)

Mons. Ivan Trink

ZA REFERENDUM BO VOTALO U NASEM «MANDAMENTU» 45 TAUŽENT JUDI

Mandamentalna volilna komisija je pregledala seznam volilnih upravičencev, ki bojo laho volali na referendumu 12. maja ljetos. Naš mandament šteje 20 komunov.

U teh kamunah je upisano 44.749 volilcev. Od teh je 22.292 možkih an 22.457 žensk. Volilci so po komunah takole razdeljeni:

Cedad 8222 (m. 3967, ž. 4255); Aheten 1692 (m. 870, ž. 822); Butrio 2188 (m. 1063, ž. 1125); Corno di Rosazzo 1781 (m. 895, ž. 886); Dreka 658 (m. 358, ž. 310); Fojda 2504 (m. 1258, ž. 1246); Grmek 933 (m. 490, ž. 443); Manzano 4732 (m. 2287, ž. 2445); Moimacco 716 (m. 348, ž. 368); Povoletto 3233 (m. 1629, ž. 1594); Premariacco 2270 (m. 1113, ž. 1167); Prapotno 836 (m. 446, ž. 390); Podbonesec 2018 (m. 1084, ž. 934); Remanzacco 2912 (m. 1439, ž. 1473); S. Giovanni al Natisone 3364 (m. 1659, ž. 1705); Sv. Lenart 1118 (m. 554, ž. 564); Špjetar 1761 (m. 869, ž. 892); Sovodnje 973 (m. 527, ž. 446); Srednje 895 (m. 464, ž. 431); Tavorjana 1933 (m. 972, ž. 961).

Berite Novi Matajur

PIŠE PETAR MATAJURAC

Dragi brauci!

Tle njekega dne je paršla tam z vasi moje žena takuo arzkačena, da jo njesam še videu tajšne, čeglih živima kupe že malomanj 50 ljet. Hodila je oku mene an gučala ku šaršen. «Tle bo tuča», sem si jau. Ne da bi jo uprashi, kaj se ji je zgodilo, sem šu iz hiše, na tnalo, cjeplit darva. Za no malo cajta sem že ču za mano, da so se zaloputnjovale urata s tajšno močjo, da se je tresla usa hiša takuo, ko da bi trjeskalo an strejalo. Še dvakrat nješam biu uzdignu skjere, ko sem jo zagledu pred sabo, še buj jezno an čarno, ku pried, u hiši.

«Terezija, kaj so ti pobili kauoša?» sem jo uprashi.

«Ustavi se an lepuo poslušaj me!» mi je kuazala. «Odgouri mi po pravici, kar te bom uprasha!»

Jest sem odluožu skjero, uzeu iz gaufre tobak an fajfo, jo nabasu an paržgau.

«No, čakam, povjej mi, kaj te boli an uprašaj me, kar me imaš uprasha!»

«Al je rjes, da si prav u nedjejo dol u oštariji, da boš votu' 12. maja za razporoko, za (divorzio), da me pustiš?»

Histro mi je bluo jasno, da so jo naštakale babe iz vasi, tiste babe, ki pomjetajo po drugih hišah an ne vidijo celu kupe smeti u svojih.

«Ja, jest bom votu' za razporoko, za «divorzio», da ne zbrisejo tistega leča, ki je že.»

Terezija je zula coklo iz noge an jo zaunesla nad me. «Ti dam tajšan divisorio oku glave, da ne boš vjedu od kod si doma. Ti preklet starač, kaj misliš, da me zapustiš sada na stare dni, a?»

Muoru sem nucat uso modruost an potarpežljivost, da sem jo potolažu. Šele ko sem ji jau, da jest bi jo ne biu zapustu, čeglih bi bli napravli leč za divisorio že 40 ljet pried, da jo imam rad, ker je pametna an djeluna, je spet obula coklo. Začela me je poslušat.

«Draga moja Terezija, prehodu sem dosti sveta an viedeu dosti judi an dežel. Poujerode imajo leč o divisoriu, a ne obdan parsiljen ga nucat. Takuo je tud tle u Italiji.»

«Kristus je jau, da kar je zvezano u božjem imenu tle na zemji, bo zvezano tudi u nebesih!» mi je jala.

«Kristus je jau tudi te bogatim, naj puste use bogatiče, naj dajo use dobroute te bougim, naj užamejo križ an špitalu, da bi se ozdravili. Mislim, da družine, ki potrebujejo divisorio, njeso bugal. Obarnili so mu harbat. Kristus je učiu jubezan, ne pa učiu, da bi djelali tajšne leče, da parsilijo živjeti kupe dva čovjeka, ki se ne jubita. Leč, ki daje u Italiji pravico do razporoke, jo ne daje za kapric moža al pa žene, zak se skregata. Muorata živjeti ločena že narmanj 5 ljet pried, ko pride do razporoke. Obstoj tegu leča je uprašanje frajnlosti.

Buoh je dau frajnost usem judem na svetu. Zaki bi muorli krajšat to frajnost judje drugim judem? Pravijo tisti, ki so organizirali referendum, da jubijo Boga an družino, a ne rjes. Od nas so razkropil z emigracijonom na taužente družin. Če bi imjeli radi naše družina, bi ponucali tiste milijarde, ki jih ponučajo za referendum, za zgraditev fabrik, da bi se naši dželuci varnili k svojini družinam, da bi ne bli parsiljeno divisoriani. Če njemaš rada čovjeka, če ga ne jubis, tudi jubezan do Boga nje pravična.

Naj ti dam še adno paragliho. Kadar si bla lansko ljeto buna, te nje mjestih parsili, da si šla dol h njemu. Si šla sama, od svoje voje, ker si ga imjela potrebo.

Tudi sodniki u Vidmu, pa po drugih krajih Italije ne parsili obeđenega, da se muora iti divisoriat. Huduo, zlo huduo bi bluo za bunike, če bi ne bluo mjestih an špitalu, da bi se ozdravili. Mislim, da družine, ki potrebujejo divisorio, njeso zdrave, so bune. Za tele bune družina je leč za divisorio medežina. Muoramo jim pomagat. Al si zastopila sada, zaki bom votu' «NE 12. maja? Ti pa naredi, kar čješ? sem ji jau. Terezija je šla pomušljeno u hišo an šele premišljuje, kaj bo votala 12. maja.»

Vas pozdravja vaš Petar Matajurac

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

Brjeskve so ljetos lepou cvetle.

U Roncu so lepou cvetle brjeskve

pametan človek an smo prepričani, da bo tudi Ruončan pomagu na kajšno vižo.

Sadà, ki se ustvarja Gorská skupnost (Comunità montana), bi bluo pametno, da bi ta skupnost poskarbjela za ustanovitv konzorcija al ki podobnega, da bili ruonškim brjeskvam isto vrijednost, ki jo imajo, ki jim pritiče. Tuo bi lahko vajalo tudi za drugo sadje naših dolin, posebno za «Sevko», ki je narbujoša jabuka na svjetu.

Zef

FOLKLORNA SKUPINA IZ TRSTA PO VASEH BENEČIJE

V nedeljo 21. aprila se je pripeljala z avtobusom iz Trsta slovenska folklorna skupina, ki je nastopila v lepih narodnih nošah, s slovenskimi pesmi in plesi, v Gorenjem Trbuju, Sv. Štoblanku, Trčmunu in Matajurju.

Nastope je organizirala skupina ob sodelovanju kulturnega društva «Ivan Trinik» v Čedadu in domaćih duhovnikov.

Nastopajoče je povsod pričakalo polno ljudi. Vse se je veselilo, mlađe in stare in navdušeno ploskalo vskemu izvajanju.

V Gorenjem Trbuju je gledalo plesalce nad 150 ljudi. Približno štivo gledalcev so imeli tudi v Štoblanku, Trčmanu in Matajurju.

Za te prijetne nastope po naših vseh se prav lepo zahvaljujemo organizatorjem, sodelavcem in vsem članom ansambla, v upanju, da bodo kmalu spet prišli k nam.

Folklorna skupina iz Trsta med plesom.

BARNAS

U nedjego 21. aprila so se željeli judje iz Barnasa spuomniti 6. obletnice smrti njih dušnega pastirja, Mons. Petra Qualizza, ki je bio tle za duhounika od 1914. do 1968. ljeta. U barnasu je vodiu tudi Svetišče.

U čerkvi so mu odkrili spominsko ploščo (lapide). Za tole parložnost je paršu u Barnas videmski pomožni škof, Mons. Pizzoni, ki je govoril o liku in življenju ranjkega «Prepiera», kakor smo ga imenovali usi tisti, ki smo ga poznali. Prisotni so bli usi duhouniki iz naših dolin, deželnki konselir Romano Specogna, sindak iz Spjetra, prof. Cirillo Jussa an puno drugih judi.

Barnas je zadnja slovenska vas, na konfine s Furlanijo. Tle je Mons. Qualizza ne samuo branu naš jezik cijelih 54 ljet, pač pa je tudi

Mons. Petar Qualizza na plošči.

učiu jubezan do njega. Za vojo tega je bio tudi prega-njan, posebno pod fašistično diktaturom.

Ce donas govorijo judje u Barnasu še po slovensko, je tuo tudi njega djelo an učilo. Zato smo mu hvaležni an ga bomo ohranili u lje-pem spominu.

Črnomršani napeto gledajo film o svojih blumarjih.

ČRNI VRH BLUMARJI U FILMU

U Črni Vrh so u saboto 20. obrila pokazali film od blumarju, ki so parpravili zadnji dan pusta. So se zbral kupe čeče, žené, puobi an može an kar je začeu film, so vsi zapoznal sojo vas, soje hiše an kar so se parkazal te mali otroc obliečeni tu blumarje, so vsi začel uekat an pjuskat ta na roke.

Potle so se parkazal pa te veliki blumarji an judje so bli še buji veseli jih videt. Film je bio »a colori», takuo, de se je video vse lepou kolorano: narbuje lepou je bluo videt blumarske klabuke.

Potle so se parkazal pa te veliki blumarji an judje so bli še buji veseli jih videt. Film je bio »a colori», takuo, de se je video vse lepou kolorano: narbuje lepou je bluo videt blumarske klabuke.

So bli zbrani med judmi tud te mladi puobi, ki so bili tu filmu: če se na zgrešmo, smo zapoznal, de so bli: Be-po; Danilo, Giuliano. Nieso manjkale te lepe an mlađe čeče, ku Marisa an druge!

U cajtu filma so piel ta na magnetofone »Rečanci« an je godla Ližova ramonika, ki je lepou poznana po vseh vseh nediških dolin.

Tele film ga je napravila filmska skupina Centra »Nedija« doz Spjetra. Drug teden dajo tel film tan po Srednji. Če Kajšni želijo organizat no filmsko vičer, naj povede Centru »Nedija« al naj pošljajo pismo.

EKOLOŠKI TJEDAN U NADIŽKIH DOLINAH

Od 22. do 28. aprila 1974, je organiziral »Club Alpino Italiano« sekcija iz Spjetra, »Ekološki tjedan u nadižkih dolinah, z namjenam, da bi ohranili naše ljepe kraje an ovrednotili naturalne lepote naših dolin.

Circolo Culturale »Valli San Leonardo« je organiziru u četrtak 2. maja konferenco o referendum an o leču Fortuna-Baslini.

Za to parložnost so poklicali dva govornika: advokata Lucia Fasseta an advokata Lina Comanda.

CONCORSO "MOJA VAS"

Si avvia a conclusione il concorso «Moja Vas» per un tema libero nel dialetto della Slavia italiana, organizzato dal Centro Studi «Nedija» di S. Pietro al Natisone.

Sono pervenute decine e decine di temi, molti dei quali veramente belli per spontaneità di contenuto e originalità di linguaggio. Merito questo degli insegnanti, dei genitori, degli amici, che hanno assistito i bambini ed i ragazzi nella realizzazione del loro lavoro espressivo. Tutti i ragazzi saranno invitati alla festicciola del 29 giugno a S. Pietro al Natisone, dove riceveranno un artistico diploma. Molti riceveranno anche un bel premio, come abbiamo promesso. Le decisioni spetteranno alla giuria, che è quasi al completo. Essa sarà assistita da un esperto e da un tecnico, perché il lavoro di analisi dialettologica è piuttosto complesso.

Chi avesse ritardato la partecipazione per pigrizia, si dia da fare: occorre spedire i temi entro il 15 maggio!

Ci raccomandiamo soprattutto per i temi dei bambini del primo ciclo e per i disegni, che debbono essere grandi ed a colori!

il Centro Studi «Nedija»

PRAVCA ZA TE MALE

An mesac od tega san srečala adnega nunca, ki se kliče Milko. On je taz Lubiane an je napisu ne bukva rezijanskih pravc. (*) Sada van prepišen adnò, po benečansko an po slovensko. Takuo, otročiči moji, bo ta videli kuo je težkuo brat po slovensko!

(Benečansko)

Je bluo puno kakuoč, so ble šle spat. An kar je bluo takuo oku danajste, je svetila lepa lepa luna. An je bio an petelinčič, ki ga niso pustile, de bi šu spat gor na raklo, kjer so spale one. So ga spodile, so ga tutkle, zak je bio tan gor an drug, guorš petelin.

An se je tiču sam tu pič par ownacu an obedan ga nie maru. Pa kaka lepa luna je bla zuna!

An hitro je paršla kukat lesica, se je parkazala ta par oknu. An tele petelinčič je šu an jo je piknu an je oslepiela.

Je jala: »Joj, ka si mi nardi sada, s' me oslepi! An jest san paršla samuo vprašat, dost ura je!«.

Lesica je oslepiela, zak jo je bio piknu petelinčič. Še sreča, de se je bio spravu spat če, če ne, vič ku adna od tistih kakuoč, je bla zgubila plume (perje) tisto nuoc!

(Slovensko)

Je bilo dosti kokošič, so bile šle spat. In ko je bilo tako okoli enajstih, je svetila lepa lepa luna.

je bil petelinčič, ki ga niso pustile, da bi šel spat na gredi, kjer so spale one. So ga spodile, so ga teple, ker je bil tam zgoraj drug, večji petelin.

In je tičal sam v kotu pri okencu, ker ga nihče ni maral. Pa kako lepa luna je bila zunaj!

Naenkrat je prišla pokukat lisica, se je prikazala pri oknu. In ta petelinčič je šel in jo kljunil, da je oslepiela.

Je rekla: »Joj, kaj si mi naredil zdaj — si me oslepi! In jaz sem pri šla samo vprašat, koliko je ura!«.

Lisica je oslepiela, ker jo je bil kljunil petelinčič. Še sreča, da se je bil spravil spat tje, če ne, bi bila več kot ena tistih kokošic zgubila perje tisto noč!

Rožca goz Veseja

Za prebrat po slovensko:

se piše:

je bil
da bi šel
in jo kljunil
si me oslepi
se je bil spravil

se bere:

je biu
da bi šeu
in jo kljuniu
si me oslepiu
se je biu spraviu

(*) Milko Maticetov - Zverinice iz Rezije - Ljubljana, Trst - 1973